

PAWEŁ JAKUBOWSKI

Ordery i odznaczenia służb mundurowych w Polsce

WSTĘP

Rzeczpospolita Polska zgodnie z ustawą o orderach i odznaczeniach ma za zadanie zapewnienie ciągłości tradycji narodowych w wyróżnianiu zasług, cnót obywatelskich i wybitnych osiągnięć.¹ Najwyższym wyróżnieniem zasług cywilnych i wojskowych położonych w czasie pokoju lub wojny dla chwały i rozwoju Rzeczypospolitej Polskiej są ordery i odznaczenia. Polskie tradycje narodowe w honorowaniu takich zasług sięgają początków XVIII w.,² a władze państwowe starały się także zapewnić kawalerom znaków honorowych uposażenie materialne. Tego typu działania widoczne były zwłaszcza po I wojnie światowej, a wśród najczęstszych przywilejów nadawanych kombatantom były prawo do zniżki kolejowej, prawo leczenia na koszt skarbu państwa, dostarczenie pracy zapewniającej godne utrzymanie lub rentę, pensję orderową zwolnioną z podatków i zajęcia sądowego, prawo pierwszeństwa przy obsadzaniu stanowisk w urzędach, prawo pierwszeństwa do przyjmowania dzieci do szkół pań-

¹ Art. 1 ust. 1 *Ustawy z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach* (Dz. U. z 2015 r. poz. 475).

² Polityka orderowa na ziemiach polskich rozpoczęła się wraz z 1632 r., kiedy Władysław IV Waza podjął próby stworzenia Orderu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny. Zgodnie z pierwotnym założeniem kawalerowie orderu mieli stanowić grupę katolickich, szlachecko urodzonych obywateli, którzy poparliby antyturecką politykę władcy. Projekt znaku honorowego uzyskał akceptację papieża Urbana VIII, jednakże na skutek opozycji szlachecko-magnackiej, pod przywództwem wyznającego kalwinizm Krzysztofa Radziwiłła, król wycofał się z pomysłu. Ustanowienie orderu udało się dopiero w 1705 r., kiedy został ustanowiony Order Orła Białego. Jego głównym celem było pozyskanie zwolenników przez Augusta II Mocnego, który w owym czasie walczył z obozem Stanisława Leszczyńskiego.

stwowych i publicznych. Na mocy ordynacji wyborczej do Senatu kawalerowie znaków zaszczytnych byli uprawnieni do głosowania i kandydowania do izby wyższej, z „tytułu zasługi osobistej”, przez co rozumiano osoby odznaczone Orderem Orła Białego, Orderem *Virtuti Militari*, Krzyżem lub Medalem Niepodległości, Krzyżem Walecznych, Orderem Odrodzenia Polski lub Krzyżem Zasługi.³ W okresie PRL funkcjonowały „ordery chlebowe”, czyli szereg orderów i tytułów honorowych, których posiadanie stanowiło podstawę otrzymywania dodatku do renty lub emerytury, co zostało ostatecznie zniesione w latach 90.⁴ Współcześnie osoby otrzymujące znaki zaszczytne nie mogą liczyć na przywileje związane z posiadanymi zasługami, oprócz tych związanych niewątpliwie z prestiżem. W niniejszej pracy starano się przedstawić znaki honorowe związane ze służbami mundurowymi, do których należą Siły Zbrojne RP, jak i inne formacje chroniące interes państwa i bezpieczeństwo obywateli. Oprócz znaków zaszczytnych, wymienionych w ustawie o orderach i odznaczeniach, uwzględniono jednocześnie odznaczenia resortowe, stanowiące nagrodę za nienaganną służbę oraz zasługi wobec formacji, którą odznaczony reprezentuje.

SYSTEMATYKA ORDERÓW I ODZNACZEŃ

Istniejący podział na wyróżnienia cywilne, wojenne i wojskowe stara się odzwierciedlać, jakie zasługi warte są wynagrodzenia. Znaki honorowe wojenne można otrzymać wyłącznie w czasie wojny lub nie później niż pięć lat od jej zakończenia, a należą do nich Order Wojskowy *Virtuti Militari*, Krzyż

³ Art. 2 ust. 1 *Ustawy z dnia 8 lipca 1935 r. – Ordynacja wyborcza do Senatu* (Dz. U. z 1935 r., nr 47, poz. 320).

⁴ Początkowo dodatek wynosił 25% wysokości świadczenia (art. 45 ust. 1 *Ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*, Dz. U. z 1968 r. Nr 3, poz. 6), a następnie pomniejszony do 20%, lecz nie więcej niż 3 tys. zł (art. 49 *Ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*, Dz. U. z 1982 r. Nr 40, poz. 267). Dodatek przysługiwał odznaczonym orderem: Budowniczy PRL, Odrodzenia Polski, *Virtuti Militari*, Krzyża Grunwaldu, Sztandaru Pracy lub Krzyżem Walecznych albo tytułem honorowym: „Zasłużony Górnik PRL”, „Zasłużony Nauczyciel PRL”, „Zasłużony Hutnik PRL”, „Zasłużony Kolejarz PRL”, „Zasłużony Stoczniowiec PRL”, „Zasłużony Portowiec PRL”, „Zasłużony Lekarz PRL”, „Zasłużony dla Zdrowia Narodu”, „Lotnik Kosmonauta PRL”, „Zasłużony Pilot Wojskowy PRL”, a także „Zasłużony dla Kultury Narodowej”, „Zasłużony Drukarz PRL”, „Zasłużony Energetyk PRL”, „Zasłużony dla Wymiaru Sprawiedliwości PRL” i „Zasłużony Rolnik PRL”. Ogółem liczba uprawnionych do dodatku chlebowego wynosiła około 900 tys. osób.

Walecznych oraz Krzyż Zasługi z Mieczami. Ordery i odznaczenia wojskowe zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy mogą być nadane w czasie działań bojowych przeciwko aktom terroryzmu w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa, nie później niż trzy lata od zakończenia tych działań, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Wyróżnienia wojskowe są nadawane za zasługi w służbie Sił Zbrojnych RP za dokonania bojowe; do tych wyróżnień należą: Order Krzyża Wojskowego, Krzyż Wojskowy, Wojskowy Krzyż Zasługi z Mieczami, Morski Krzyż Zasługi z Mieczami, Lotniczy Krzyż Zasługi z Mieczami, Wojskowy Krzyż Zasługi, Morski Krzyż Zasługi, Lotniczy Krzyż Zasługi, Gwiazda Iraku, Gwiazda Afganistanu, Gwiazda Czadu, Gwiazda Konga, Gwiazda Morza Śródziemnego, Gwiazda Załóg Lotniczych.

Wyróżnienia cywilne stanowią uhonorowanie zasług wobec państwa i społeczeństwa, a należą do nich: Order Orła Białego (może być nadawany także za zasługi wojskowe), Order Odrodzenia Polski, Order Krzyża Niepodległości, Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej, Krzyż Wolności i Solidarności, Krzyż Zasługi, Krzyż Zasługi za Dzielność (dla funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa wewnętrznego), Medal za Ofiarność i Odwagę. Część odznaczeń cywilnych przyznawanych jest niejako „z urzędu”, po spełnieniu konkretnego warunku, na przykład Medal za Długoletnie Pożycie Mażeńskie (50 lat w jednym związku), Medal za Długoletnią Służbę (odpowiedni staż pracy), Krzyż Zesłańców Sybiru (nadawany osobom deportowanym do ZSRR) i mają charakter pamiątkowy. Tę systematykę należy uzupełnić o znaki honorowe przyznawane za życia oraz pośmiertne, a te ostatnie powinny występować wyjątkowo, aby stymulować właściwe postawy. W większości jednak przypadków ordery i odznaczenia nie mają ściśle określonych kryteriów, a przyznanie ich ma charakter uznaniowy. Przepisy ustawy w pewnych przypadkach szczegółowo podają, jakie wymagania należy spełnić, aby otrzymać odpowiednią klasę lub stopień wyróżnienia.

Od wymienionych w ustawie orderów i odznaczeń nadawanych przez Prezydenta RP należy odróżnić inne formy wynagradzania zasług. Szczególną kategorię znaków zaszczytnych stanowią wyróżnienia o charakterze resortowym, co do zasady nadawane przez ministra właściwego dla danego resortu. Podstawą nadawania medali i odznak honorowych są ustawy odnoszące się do poszczególnych służb lub przepisy ustawy o odznakach i mundurach, umożliwiające ustanowienie odznak honorowych, organizacyjnych lub okolicznościowych.⁵

⁵ Art. 2 ust. 1 *Ustawy o z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach* (Dz. U. z 1978 r., nr 31, poz. 130 ost. zm. Dz. U. z 2009 r., nr 92, poz. 753).

WOJENNE ZNAKI ZASZCZYTNE

Ordery i odznaczenia wojenne są nadawane tylko w czasie wojny lub nie później niż przez pięć lat od jej zakończenia. Order *Virtuti Militari* stanowi nagrodę za wybitne czyny wojenne, co należy uznać zachowanie łączące się zarówno z ofiarnością, jak i odwagą. Wybitnym czynem wojennym będzie więc zwycięska wojna lub całokształt działalności dowódcy w czasie wojny, śmiałe i pełne inicjatywny prowadzenie operacji wojennej mającej duże znaczenie dla przebiegu wojny, nadzwyczajne czyny bojowe lub wykazanie się wybitną inicjatywą, umiejętnym i skutecznym dowodzeniem jednostką bojową, czyn wybitnego męstwa połączony z narażaniem życia, śmiały czyn bojowy lub osobiste męstwo. Order *Virtuti Militari* jest orderem wojennym przyznawanym w zasadzie tylko wojskowym, wyjątkowo natomiast osobom cywilnym za okazanie niezwykłego męstwa.⁶

Krzyż Walecznych jest pierwszym, według starszeństwa, odznaczeniem Rzeczypospolitej Polskiej. Został ustanowiony jako odznaka wojskowa (obecnie jest odznaczeniem wojennym) rozporządzeniem Rady Obrony Państwa z 11 sierpnia 1920 r. w celu nagradzania czynów męstwa i odwagi wykazanych w boju. Zasadniczo Krzyż Walecznych był nadawany wojskowym, jednak rozporządzenie przewidywało jego nadawanie także osobom cywilnym współdziałającym z armią. Krzyż Walecznych może być nadany tej samej osobie czterokrotnie, w tym także formacji walczącej lub miejscowości.⁷

Krzyż Zasługi z Mieczami został ustanowiony przez Prezydenta RP dekretem z 19 października 1942 r. o zmianie *Ustawy z dnia 23 czerwca 1923 r. o ustanowieniu „Krzyża Zasługi”*. W założeniu miał być odznaczeniem nadawanym w czasie wojny „celem nagrodzenia czynów męstwa i odwagi dokonanych nie bezpośrednio w walce z nieprzyjacielem oraz zasług położonych względem Państwa lub jego obywateli w warunkach szczególnie niebezpiecznych”. Odznakę Krzyża Zasługi z Mieczami miano nosić przed odpowiadającymi mu odznakami Krzyża Zasługi. Krzyż Zasługi z Mieczami dzieli się na trzy stopnie: I stopień – Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami, II stopień – Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami, III stopień – Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami. Krzyż Zasługi z Mieczami może być nadany tej samej osobie w każdym stopniu dwukrotnie.⁸

⁶ R. K. Tabaszewski, P. Jakubowski, *Ustawa o orderach i odznaczeniach. Komentarz*, Lublin 2013, s. 75–80.

⁷ Tamże, s. 91–94.

⁸ Tamże, s. 96–98.

WOJSKOWE ZNAKI ZASZCZYTNE

Ordery i odznaczenia wojskowe są nadawane w czasie działań bojowych przeciwko aktom terroryzmu w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa i nie później niż przez trzy lata od zakończenia tych działań, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Order Krzyża Wojskowego jest nagrodą za wybitne czyny bojowe połączone z wyjątkową ofiarnością i odwagą w czasie działań bojowych przeciwko aktom terroryzmu w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa w czasie pokoju. Order Krzyża Wojskowego dzieli się na trzy klasy: klasa I – Krzyż Wielki Orderu Krzyża Wojskowego, klasa II – Krzyż Komandorski Orderu Krzyża Wojskowego, klasa III – Krzyż Kawalerski Orderu Krzyża Wojskowego. Krzyż Wielki Orderu Krzyża Wojskowego może być nadany dowódcy jednostki bojowej za nadzwyczajne czyny bojowe lub wybitną inicjatywę, połączoną z umiejętnym i skutecznym dowodzeniem operacją lub akcją bojową, Krzyż Komandorski Orderu Krzyża Wojskowego nadaje się dowódcy jednostki bojowej lub oficerowi za umiejętne i skuteczne dowodzenie jednostką bojową lub za inny czyn zapewniający sukces operacji lub akcji bojowej, wyjątkowo oficerowi sztabu za współpracę z dowódcą, jeżeli współpraca ta wybitnie przyczyniła się do sukcesu operacji lub akcji bojowej, podoficerowi lub szeregowemu posiadającemu już Krzyż Kawalerski za czyn wybitnego męstwa połączony z narażeniem życia. Krzyż Kawalerski Orderu Krzyża Wojskowego natomiast przysługuje dowódcy lub innemu żołnierzowi za śmiały czyn bojowy lub osobiste męstwo w czasie akcji bojowej, a także osobom cywilnym za okazanie niezwykłego męstwa. Krzyż Kawalerski Orderu Krzyża Wojskowego może być nadany także formacji walczącej.⁹

Krzyż Wojskowy jest drugim co do starszeństwa odznaczeniem III Rzeczypospolitej Polskiej, natomiast pierwsze odznaczenie o charakterze wojskowym stanowi odpowiednik odznaczenia wojennego Krzyża Walecznych. Został ustanowiony w wyniku wejścia w życie *Ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach* jako wyraz uwzględnienia nowych wyzwań wynikających z zaangażowania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w misje

⁹ Art. 12a *Ustawy z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach*. Order Krzyża Wojskowego powstał w wyniku nowelizacji z 2006 roku z inicjatywy Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, aby „wyjść naprzeciw oczekiwaniom środowisk wojskowych, a szczególnie żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, uczestników misji stabilizacyjnych i pokojowych”.

stabilizacyjne poza granicami kraju oraz pojawienia się nowych kategorii zagrożeń.¹⁰ W dotychczasowym systemie orderów i odznaczeń brakowało bowiem znaku zaszczytnego, który mógł być uzupełnieniem Orderu Krzyża Wojskowego. Przesłankami warunkującymi nagrodzenie w czasie pokoju Krzyżem Wojskowym są czyny męstwa i odwagi dokonane podczas działań bojowych przeciwko aktom terroryzmu w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa w czasie pokoju.¹¹ Odznaczenie nadawane jest nie tylko żołnierzom, ale także policjantom, funkcjonariuszom Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej i Straży Pożarnej. Wyliczenie to jednak nie stanowi *numerus clausus*, ponieważ ustawodawca przewidział możliwość nadawania Krzyża Wojskowego także osobom cywilnym. Krzyż Wojskowy może być nadany także formacji walczącej, w przeciwieństwie do Krzyża Walecznych, który może być nadany nie tylko formacji walczącej, ale i miejscowości.

Krzyż Zasługi za Dzielność, jako odmiana Krzyża Zasługi, został ustanowiony rozporządzeniem Prezydenta RP (z dnia 7 marca 1928 r.) w celu „szczególnego wyróżnienia funkcjonariuszów [sic!] Policji Państwowej, oficerów i szeregowych Korpusu Ochrony Pogranicza oraz funkcjonariuszów [sic!] Straży Celnej za czyny spełnione w specjalnie ciężkich warunkach z wykazaniem wyjątkowej odwagi, z narażeniem życia lub zdrowia w obronie prawa, nietykalności granic państwowych oraz życia i mienia obywateli”. Krzyż Zasługi za Dzielność nadawany jest za ustawowo określone czyny, w związku z wykonywaniem czynności służbowych przez ściśle określone podmioty: policjantów, funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu (a do 2002 r. funkcjonariuszom Urzędu Ochrony Państwa), Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Służby Celnej, Straży Pożarnej oraz żołnierzy. W wyniku kolejnych nowelizacji krąg funkcjonariuszy się powiększał. W drodze wyjątku jest możliwe nadawanie Krzyża Zasługi za Dzielność także innym osobom, jeżeli swoimi czynami wykazały dzielność przez akty wyjątkowej odwagi.¹²

¹⁰ Ustawa z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach (Dz. U. z 2007 r., nr 123, poz. 848).

¹¹ R.K. Tabaszewski, P. Jakubowski, dz. cyt., s. 94–96.

¹² Tamże, s. 104–107.

Nagrodą za zasługi podczas działań bojowych przeciwko aktom terrorku w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa w czasie pokoju są następujące odznaczenia wojskowe: Wojskowy Krzyż Zasługi z Mieczami, Morski Krzyż Zasługi z Mieczami oraz Lotniczy Krzyż Zasługi z Mieczami. Wojskowy (Morski, Lotniczy) Krzyż Zasługi z Mieczami może być nadany żołnierzowi Wojsk Lądowych (Marynarki Wojennej, Sił Powietrznych), a wyjątkowo żołnierzowi innego rodzaju Sił Zbrojnych RP, za sumienną służbę w czasie działań bojowych przeciwko aktom terrorku w kraju lub podczas użycia Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa w czasie pokoju w warunkach szczególnie niebezpiecznych, niebezpośrednio w styczności z przeciwnikiem.¹³

W odróżnieniu od Wojskowego (Morskiego, Lotniczego) Krzyża Zasługi z Mieczami odznaczenie Wojskowy (Morski, Lotniczy) Krzyż Zasługi stanowi nagrodę za służbę w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, niezwiązane z działaniami typowo bojowymi czy misjami stabilizacyjnymi. Wojskowy (Morski, Lotniczy) Krzyż Zasługi może być nadany żołnierzowi Wojsk Lądowych (Marynarki Wojennej, Sił Powietrznych), a wyjątkowo żołnierzowi innego rodzaju Sił Zbrojnych RP, za dokonany w czasie służby czyn przynoszący szczególną korzyść Wojskom Lądowym (Marynarce Wojennej, Siłom Powietrznym), a wykraczający poza zwykły obowiązek.¹⁴

Odznaczenie „Gwiazda” zostało wprowadzone zgodnie z nowelizacją z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach.¹⁵ Głównym uzasadnieniem prezydenckiego projektu była sytuacja żołnierzy powracających z misji stabilizacyjnych w ramach międzynarodowych kontyngentów wojskowych. Odznaczenie pamiątkowe o nazwie „Gwiazda” stanowi nagrodę za nienaganną służbę w polskich kontyngentach wojskowych poza granicami państwa lub w rejonie prowadzenia operacji wojskowych. Nazwa odznaczenia oprócz słowa „Gwiazda” zawiera w sobie także nazwę państwa, nazwę geograficzną terenu działań kontyngentu bądź sposobu jego działania. W obecnym stanie prawnym funkcjonuje sześć odznaczeń zawierających w sobie nazwę „Gwiazda”. Są to: „Gwiazda Iraku”, „Gwiazda Afganistanu”, ustanowione rozporządzeniem Prezydenta RP z 31 lipca 2007 r., rozporządzenie weszło w życie 1 stycznia 2008 r.;

¹³ Art. 17a Ustawy z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach. Zob. P. Jakubowski, *Nowelizacje ustawy o orderach i odznaczeniach w latach 2003–2010*, [w:] *Ordery i odznaczenia w III RP. Wybrane zagadnienia prawno-ustrojowe*, red. P. Jakubowski, R. K. Tabaszewski, Lublin 2014, s. 142.

¹⁴ Art. 17b Ustawy z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach.

¹⁵ Dz. U. z 2007 r., nr 123, poz. 848.

„Gwiazda Konga”, „Gwiazda Czadu” oraz „Gwiazda Morza Śródziemnego”, wprowadzone rozporządzeniem Prezydenta RP z 12 lutego 2010 r.; weszło ono w życie 13 maja 2010 r., a także „Gwiazda Załóg Lotniczych”, ustanowiona rozporządzeniem Prezydenta RP z 4 maja 2012 r., weszło w życie 5 sierpnia 2012 roku. Prezydent RP w drodze rozporządzenia ma prawo do określenia nazwy „Gwiazdy”, wstążki, okucia oraz wzoru rysunkowego odznaki.

Odznaczenia „Gwiazdy” nadaje się głównie żołnierzom oraz funkcjonariuszom Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej i Państwowej Straży Pożarnej oraz osobom cywilnym. Dzięki nowelizacji ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. „Gwiazdę” mogą otrzymać również żołnierze oraz członkowie załóg wojskowych statków powietrznych pełniący służbę poza polskim kontyngentem wojskowym w międzynarodowych strukturach i wykonujący zadania w rejonie działania kontyngentu lub prowadzenia operacji wojskowej.¹⁶ Odznaczenie może również uzyskać funkcjonariusz Biura Ochrony Rządu pełniący służbę na terytorium państwa, gdzie służy polski kontyngent lub jest prowadzona operacja wojskowa z udziałem polskich sił zbrojnych. Poprawka przyznająca prawo do odznaczenia funkcjonariuszy BOR była wynikiem ich ofiarnej działalności przy ochronie ambasady i dyplomatów w Iraku. Obywatele innych państw również mogą zostać nagrodzeni odznaczeniem „Gwiazdy” wówczas, gdy współdziałają z polskimi kontyngentami wojskowymi lub w czasie operacji wojskowej. Odznaczenie może dostać żołnierz, funkcjonariusz służb mundurowych, a nawet osoba cywilna za co najmniej jeden dzień nienagannej służby, choć nie dotyczy to członków wizyt, inspekcji i kontroli. Także lotnicy mogą zostać uhonorowani za co najmniej jeden lot (w początkowym projekcie zakładano liczbę siedmiu lotów). Pierwotnie zakładano iż „Gwiazda” będzie miała charakter odznaczenia wojskowego i powinna być nadawane za wybitne czyny bojowe lub przynoszące korzyść operacyjną, niemniej ostatecznie zdecydowano się na pamiątkowy charakter odznaczenia, o czym świadczy brak zastosowania przepisów ustawy dotyczącej ograniczeń czasowych do jego przyznawania.¹⁷

¹⁶ Dz. U. z 2011 r., nr 205, poz. 1207.

¹⁷ R. K. Tabaszewski, P. Jakubowski, dz. cyt., s. 120–126.

ODZNACZENIA RESORTOWE

Oprócz orderów i odznaczeń wojennych oraz wojskowych przyznawanych żołnierzom i funkcjonariuszom na podstawie ustawy o orderach i odznaczeniach istnieją wyróżnienia przyznawane w ramach danej formacji. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. odznaczeń resortowych nie są spójne, niemniej ich celem jest uhonorowanie przez szefów danego resortu swoich podwładnych za służbę w ramach danej formacji.

Medal „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny” stanowi zaszczytne wyróżnienie za długoletnią wzorcową służbę lub pracę w Wojsku Polskim. W zależności od stażu służby/pracy w wojsku medal w odpowiednim stopniu – Złoty, Srebrny, Brązowy – można uzyskać za co najmniej dwadzieścia pięć, piętnaście lub pięć lat pracy. Minister obrony narodowej nadaje medal raz w roku z okazji Święta Wojska Polskiego (15 sierpnia).¹⁸ Utrata medalu może nastąpić w wyniku prawomocnego skazania na karę dodatkową pozbawienia praw publicznych albo degradacji lub w przypadku stwierdzenia na podstawie postępowania karego, dyscyplinarnego bądź przed sądem honorowym, że osoba wyróżniona dopuściła się czynu, wskutek którego stała się niegodna tego medalu.¹⁹

Medal „Za zasługi dla obronności kraju” może zostać przyznany osobom, które: wykazały męstwo lub odwagę w bezpośrednim działaniu związanym z obronnością kraju albo osiągnęły bardzo dobre wyniki w realizacji zadań obronnych; posiadają szczególne zasługi w dziedzinie rozwoju nowoczesnej myśli wojskowej, techniki wojskowej oraz potencjału obronnego, jak również w zakresie szkolenia i wychowania wojskowego; swoją pracą zawodową lub działalnością w organizacjach społecznych znacznie przyczyniły się do rozwoju i umocnienia systemu obronnego kraju. Medal może być nadany jednostkom wojskowym, organizacjom społecznym, przedsiębiorstwom, zakładom i instytucjom, które osiągnęły bardzo dobre wyniki w realizacji zadań obronnych lub posiadają szczególne zasługi w dziedzinie rozwoju nowoczesnej myśli wojskowej, techniki wojskowej oraz potencjału obronnego, jak również w zakresie szkolenia i wychowania wojskowego. Istnieją trzy stopnie medalu (Złoty, Srebrny, Brązowy), a przy nadaniu należy przestrzegać

¹⁸ Ustawa z dnia 30 lipca 1992 r. o ustanowieniu Święta Wojska Polskiego (Dz. U. z 1992 r., nr 60, poz. 303).

¹⁹ Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o ustanowieniu medalu „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny” (Dz. U. z 1996 r., nr 32, poz. 140).

zasady, iż medal srebrny może otrzymać osoba uhonorowana medalem brązowym, jeśli upłynęły od tego nadania co najmniej trzy lata, a nadanie złotego medalu może nastąpić po upływie lat pięciu od nadania medalu srebrnego. Ponadto złoty medal mogą otrzymać rodzice, których co najmniej pięcioro dzieci pełniło lub pełni nienaganną czynną służbę wojskową albo co najmniej troje pełni lub pełniło zawodową służbę wojskową, natomiast medal srebrny w przypadku, gdy troje lub czworo dzieci pełni lub pełniło nienagannie czynną służbę wojskową.²⁰

Medal Wojska Polskiego został ustanowiony w celu uhonorowania cudzoziemców oraz obywateli polskich zamieszkałych poza granicami kraju, którzy swoją działalnością szczególnie zasłużyli się w dziedzinie współpracy Wojska Polskiego z siłami zbrojnymi innych państw. Medal dzieli się na trzy stopnie (Złoty, Srebrny, Brązowy) i może zostać nadany osobie, która: (a) aktywnie wspierała na arenie międzynarodowej pokojową działalność Wojska Polskiego; (b) przyczyniła się do rozwoju potencjału obronnego Rzeczypospolitej Polskiej; (c) szczególnie zasłużyła się w dziedzinie współdziałania w ramach jednostek wielonarodowych, w skład których wchodzi jednostki Wojska Polskiego, w tym przede wszystkim w integrowaniu dowództw, sztabów i jednostek wojskowych na wszystkich szczeblach dowodzenia (zarządzania); (d) przyczyniła się do popularyzacji dziejów i tradycji Wojska Polskiego na arenie międzynarodowej.²¹

Medal „Za Zasługi dla Policji” nadawany jest za wybitne zasługi w dziedzinie realizacji ustawowych zadań Policji, jak również za współpracę polskiej Policji z policjami innych państw. Medal może zostać nadany obywatelowi polskiemu w tym policjantowi i innemu pracownikowi Policji, który inicjował lub organizował działania mające na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw lub wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym, a także współdziałał w tym zakresie z organami państwowymi, samorządu terytorialnego lub organizacjami społecznymi; swoim postępowaniem, nienaganną pracą lub służbą podnosił sprawność działań Policji; swoją działalnością przyczynił się do rozwoju współpracy Policji z policjami innych państw. W przypadku cudzoziemca lub obywatela polskiego zamieszkałego poza granicami kraju

²⁰ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 19 kwietnia 1991 r. w sprawie zasad i trybu nadawania medalu „Za zasługi dla obronności kraju” oraz wzoru odznaki tego medalu i sposobu jego noszenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 1224, ost. zm. Dz. U. z 2013 r., poz. 1659).

²¹ Ustawa z dnia 3 września 1999 r. o ustanowieniu Medalu Wojska Polskiego (Dz. U. z 1999 r., nr 84, poz. 936).

zasługi mogą polegać na przyczynianiu się do rozwoju Policji lub podejmowaniu działania skutkującego podniesieniem sprawności jej działania lub poziomu jej wyposażenia technicznego, wykazaniu się osiągnięciami w dziedzinie współdziałania policji innych państw z Policją lub działaniem na rzecz Policji bądź wspieraniem jej działania na forum międzynarodowym.²² Medal posiada trzy stopnie a nadawany jest przez ministra właściwego ds. wewnętrznych (z własnej inicjatywy lub na wniosek Komendanta Głównego Policji).²³

Medal „Za Zasługi dla Straży Granicznej” ustanowiony został jako uhonorowanie wybitnych zasług dla Straży Granicznej. Medal może zostać nadany obywatelowi polskiemu lub cudzoziemcowi, który: a) podejmował lub uczestniczył w działaniach mających na celu zapobieganie przestępstwom lub wykroczeniom, których zwalczanie należy do ustawowych zadań Straży Granicznej; b) przyczynił się do podniesienia sprawności działania lub poziomu wyposażenia technicznego Straży Granicznej; c) przyczynił się do rozwoju współpracy Straży Granicznej z organami ochrony granic innych państw; d) działał na rzecz Straży Granicznej lub wspierał jej działania w instytucjach międzynarodowych, a także funkcjonariuszowi lub pracownikowi Straży Granicznej, który swoją nienaganną służbą lub pracą przyczynił się do zwiększenia sprawności działania lub podniesienia poziomu wyposażenia technicznego Straży Granicznej. Medal, posiadający trzy stopnie, nadawany jest przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych na wniosek Komendanta Głównego Straży Granicznej.²⁴

Na podstawie ustawy o weteranach działań poza granicami państwa zostały ustanowione trzy odznaki honorowe: wojskowa odznaka „Za Rany i Kontuzje”, „Za zasługi w działaniach poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej” oraz „Za zasługi w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej”.²⁵ Odznaka „Za Rany i Kontuzje” nadawana jest przez Ministra Obrony

²² Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o ustanowieniu medalu za Zasługi dla Policji (Dz. U. z 2001 r., nr 70, poz. 726).

²³ W uznaniu zasług i osiągnięć służbowych w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa oraz utrzymania bezpieczeństwa lub porządku publicznego policjant może otrzymać Odznakę „Zasłużony Policjant” nadawaną na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 6 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2015 r., poz. 355); zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie wzorów odznak policyjnych oraz szczegółowych zasad i trybu ich nadawania policjantom (Dz. U. z 2000 r., nr 67, poz. 804).

²⁴ Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o ustanowieniu Medalu za Zasługi dla Straży Granicznej (Dz. U. z 2004 r., nr 268, poz. 2662).

²⁵ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa (Dz. U. z 2011 r., nr 205, poz. 1203).

Narodowej weteranom poszkodowanym-żołnierzom, którzy odnieśli rany lub ulegli kontuzji w wyniku wypadków pozostających w związku z działaniami poza granicami państwa.²⁶ Odznaka honorowa „Za zasługi w działaniach poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej” nadawana jest przez ministra właściwego ds. wewnętrznych weteranowi-funkcjonariuszowi oraz weteranowi poszkodowanemu-funkcjonariuszowi za zasługi podczas działań poza granicami państwa.²⁷ Z kolei odznaka honorowa „Za zasługi w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej” może zostać nadana przez Prezesa Rady Ministrów funkcjonariuszowi ABW oraz weteranowi poszkodowanemu-funkcjonariuszowi ABW za zasługi podczas zapewniania bezpieczeństwa państwa poza granicami RP.²⁸

Odznaka „Zasłużony dla ochrony przeciwpożarowej” przyznawana jest jako szczytne wyróżnienie za wykazanie wyjątkowej ofiarności i odwagi w bezpośrednich działaniach ratowniczych w czasie pożaru, klęski żywiołowej lub innego zagrożenia, a także za długoletnią i ofiarną służbę lub działalność społeczną na rzecz ochrony przeciwpożarowej. Odznaka dzieli się na trzy stopnie, z tymże z wnioskiem o brązową odznakę można wystąpić po 10 latach służby w Państwowej Straży Pożarnej lub działalności na rzecz ochrony przeciwpożarowej, z wnioskiem o srebrną odznakę można wystąpić nie wcześniej niż po 4 latach od otrzymania brązowej odznaki, a z wnioskiem o złotą odznakę wnioskować można po upływie co najmniej 6 lat od dnia nadania

²⁶ Według definicji zawartej w rozporządzeniu, rany wymagają interwencji chirurgicznej, powstałe w związku z: działaniami podejmowanymi w ramach uderzenia na przeciwnika bądź odparcia jego uderzeń, zamachem lub innym bezprawnym działaniem wymierzonym przeciwko żołnierzowi, innymi działaniami bojowymi pozostającymi w bezpośrednim związku z wykonywaniem zadań przez żołnierza – z wyłączeniem przypadków, w których żołnierz przy wykonywaniu zadań nie przestrzegał obowiązujących zasad bezpieczeństwa. Kontuzje natomiast stanowią uszczerbek na zdrowiu, niewymagając interwencji chirurgicznej, powodując czasową lub całkowitą niezdolność do działań bojowych, powstałą w wymienionych tu sytuacjach, z wyłączeniem przypadków, w których żołnierz przy wykonywaniu zadań nie przestrzegał obowiązujących zasad bezpieczeństwa, zob. *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie określenia wzoru, trybu przyznawania, wręczania i noszenia wojskowej odznaki „Za Rany i Kontuzje”* (Dz. U. z 2012 r. poz. 322).

²⁷ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 lutego 2013 r. w sprawie postępowania o nadanie Odznaki Honorowej „Za zasługi w działaniach poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej”* (Dz. U. z 2013 r., poz. 227).

²⁸ *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 marca 2013 r. w sprawie nadania Odznaki Honorowej „Za zasługi w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej”* (Dz. U. z 2013, poz. 398).

odznaki srebrnej. Wręczenie odznaki odbywa się najczęściej z okazji Dnia Strażaka (4 maja) lub innych uroczystości państwowych bądź samorządowych.²⁹

Odnaka „Za zasługi w pracy penitencjarnej” może zostać nadana funkcjonariuszowi lub pracownikowi Służby Więziennej, który wzorowo wykonuje zadania służbowe, przejawia inicjatywę w służbie lub pracy, wyróżnił się konkretnymi wynikami przy wykonywaniu zadań służbowych albo wykonywał zadania wymagające szczególnie dużego nakładu pracy lub w warunkach szczególnie utrudnionych bądź dokonał czynu świadczącego o szczególnej odwadze lub męstwie. Odnaka może zostać nadana także osobie, która okazała bezpośrednią pomoc jednostkom organizacyjnym Służby Więziennej, zwłaszcza w zapewnieniu ich bezpieczeństwa. Odnaka dzieli się na stopnie, a przy nadawaniu zachowuje się kolejność – srebrna odznaka może być nadana osobie wyróżnionej brązową odznaką po upływie co najmniej lat 3 od jej nadania, a odznaka złota może zostać nadana osobie wyróżnionej srebrną odznaką, jeżeli od jej nadania upłynęło co najmniej 5 lat. Oznakę nadaje minister sprawiedliwości najczęściej z okazji święta Służby Więziennej (8 lutego), Narodowego Święta Niepodległości lub innych świąt państwowych, a także, w szczególnych przypadkach, w innych terminach.³⁰

Zgodnie z ustawą o dyscyplinie wojskowej minister obrony narodowej ma obowiązek określić w drodze rozporządzenia rodzaje odznak honorowych, tytułów honorowych oraz honorowej broni białej.³¹ Dnia 23 czerwca 2010 roku na mocy rozporządzenia ministra obrony narodowej zostały ustanowione Odznaki Honorowe: Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych oraz Żandarmerii Wojskowej. Odnaka Honorowa może zostać udzielona za szczególne osiągnięcia podczas pełnienia służby wojskowej w określonym rodzaju Sił Zbrojnych, Ministerstwie Obrony Narodowej, w jednostce organizacyjnej podległej ministrowi obrony narodowej lub przez niego nadzorowanej, po upływie co najmniej sześciu lat służby wojskowej.³²

²⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 listopada 2008 r. w sprawie nadawania odznaki „Zasłużony dla ochrony przeciwpożarowej” (Dz. U. z 2008 r., nr 207, poz. 1305).

³⁰ Art. 36 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2014 r., poz. 1415), Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 października 2010 r. w sprawie odznaki „Za zasługi w pracy penitencjarnej” (Dz. U. z 2010 r., nr 201, poz. 1331).

³¹ Art. 15 ust. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (Dz. U. z 2009 r., nr 190, poz. 1474).

³² Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie wyróżniania żołnierzy, byłych żołnierzy oraz pododdziałów i instytucji wojskowych (Dz. U. z 2010 r., nr 124, poz. 841).

Odznaka „Zasłużony dla Służby Celnej” stanowi odznaczenie resortowe ustanowione ustawą o Służbie Celnej³³ jako wyraz uhonorowania osób szczególnie zasłużonych dla służby. Odznaka dzieli się na trzy stopnie – złota, srebrna i brązowa, a jest nadawana przez ministra właściwego ds. finansów publicznych. Odznaka tego samego stopnia może zostać nadana tylko raz tej samej osobie i zasadą jest, iż nie nadaje się odznaki w stopniu niższym od posiadanego. Wręczenie odznaki najczęściej następuje 21 września, tj. w Dniu Służby Celnej, a w wyjątkowych przypadkach także w innym terminie. Odznakę nosi się w trakcie uroczystości państwowych z udziałem najważniejszych osób w państwie, uroczystych obchodów świąt narodowych i Dnia Służby Celnej, wręczania orderów i odznaczeń lub innych uroczystości państwowych.³⁴

Odznaka Honorowa imienia gen. Stefana Roweckiego „Grota” stanowi zaszczytne wyróżnienie za zasługi położone dla ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i porządku konstytucyjnego. Odznaka może zostać nadana funkcjonariuszowi lub pracownikowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego za szczególne osiągnięcia w służbie lub pracy na rzecz ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego, w uznaniu: (a) szczególnego zaangażowania w inicjowanie i organizowanie działań mających na celu podnoszenie sprawności Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w realizacji jej ustawowych zadań; (b) wykonywania zadań w warunkach szczególnie trudnych; (c) dokonania czynu świadczącego o szczególnej odwadze lub męstwie; (d) działalności na rzecz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub wspierania jej pozycji lub działalności na forum międzynarodowym. Odznaka może być nadawana także innym osobom za działanie na rzecz ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego. Odznaka jest jednostopniowa i może być nadana tej samej osobie jeden raz, także pośmiertnie.³⁵

Funkcjonariuszowi Biura Ochrony Rządu, który wzorowo wykonuje swoje obowiązki, przejawia inicjatywę w służbie lub doskonalili własne kwalifikacje

³³ Art. 15 Ustawy z dnia 24 lipca 1999 r. o Służbie Celnej (Dz. U. z 2004 r., nr 156, poz. 1641).

³⁴ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 sierpnia 2010 r. w sprawie odznaki „Zasłużony dla Służby Celnej” (Dz. U. z 2010 r., nr 154, poz. 1034).

³⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie ustanowienia Odznaki Honorowej imienia gen. Stefana Roweckiego „Grota”, określenia jej wzoru oraz zasad nadawania i noszenia (Dz. U. z 2011 r., nr 72, poz. 386).

zawodowe może zostać nadana Odznaka Honorowa BOR.³⁶ Odznaka honorowa może zostać przyznana funkcjonariuszowi nie więcej niż trzykrotnie, a kolejne przyznanie odznaki nie może nastąpić wcześniej niż po upływie trzech lat od poprzedniego przyznania. Odznakę honorową wręcza Szef BOR lub jego zastępcy z okazji Święta Biura Ochrony Rządu (12 czerwca) lub z uwagi na szczególne okoliczności w innym terminie.³⁷

NADAWANIE I WRĘCZANIE

Ordery i odznaczenia nadaje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, co stanowi jego wyłączną kompetencję zawartą w Konstytucji RP (art. 138). W przypadku orderów i odznaczeń wojennych w czasie wojny prawo do ich nadawania w Siłach Zbrojnych przysługuje Naczelnemu Dowódcy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, co jednak czyni z upoważnienia Prezydenta RP. W przypadku orderów wojskowych oraz wojennych nadawanych po zakończeniu działań zbrojnych nadawać je będzie Prezydent RP z własnej inicjatywy lub na wniosek ministra obrony narodowej.³⁸ W przypadku odznaczeń wojskowych o charakterze pamiątkowym mających w nazwie „Gwiazda” oraz Krzyża Wojskowego organem wnioskującym obok ministra obrony narodowej będzie minister właściwy do spraw wewnętrznych, co odnosi się także do wyróżnienia Krzyż Zasługi za Dzielność. Jeśli uhonorowanym ma być osoba nieposiadająca obywatelstwa polskiego lub stale zamieszkująca za granicą, to stosowny wniosek sporządza minister właściwy do spraw zagranicznych.³⁹ W przypadku medali lub odznaczeń resortowych organem nadającym jest minister lub inny przełożony, natomiast organem wnioskującym są przełożeni żołnierza bądź funkcjonariusza.

Postanowienie o przyznaniu orderu lub odznaczenia jest wynikiem całej procedury weryfikacji sylwetki danego kandydata, w trakcie czego należy pozyskać wiadomości m.in. o karalności, posiadanym obywatelstwie, rysie biograficznym. W ten sposób zostaje zarysowana sylwetka danego podmiotu,

³⁶ Art. 75 ust. 1 pkt 5 *Ustawy z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu* (Dz. U. z 2014 r., poz. 170).

³⁷ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 czerwca 2002 r. w sprawie warunków i trybu udzielania wyróżnień funkcjonariuszom Biura Ochrony Rządu* (Dz. U. z 2002 r., nr 119, poz. 1018).

³⁸ Art. 31 ust. 1 tej ustawy.

³⁹ Art. 31 ust. 2–4 tej ustawy.

który potencjalnie może zostać uhonorowany orderem bądź odznaczeniem. Na podstawie tych informacji organ nadający wyróżnienie posiada wiedzę o danej osobie i może podjąć decyzję w sprawie.

Tab. 1. Odznaczenia resortowe w służbach mundurowych
– organy wnioskujące i nadające

Nazwa	Organ wnioskujący	Organ nadający
Medal „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”	Dowódcy jednostek wojskowych, dyrektorzy, szefowie, komendanci instytucji wojskowych oraz dyrektorzy przedsiębiorstw państwowych podległych MON	Minister Obrony Narodowej
Medal „Za zasługi dla obronności kraju”	Ministrowie i kierownicy urzędów centralnych; wojewodowie; władze naczelne organizacji społecznych; osoby zajmujące kierownicze stanowiska MON, dyrektorzy (szefowie) komórek organizacyjnych MON, dowódcy (dyrektorzy, komendanci, szefowie) jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez MON; szef (dyrektor) komórki organizacyjnej MON właściwej w sprawach administracji wojskowej	Minister Obrony Narodowej
Medal Wojska Polskiego	Minister Obrony Narodowej; sekretarze i podsekretarze stanu MON; Szef Sztabu Generalnego WP; Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych	Minister Obrony Narodowej
Medal „Za Zasługi dla Policji”	MSW lub Komendant Główny Policji	Minister Spraw Wewnętrznych
Odznaka „Zasłużony Policjant”	MSW lub Komendant Główny Policji	Minister Spraw Wewnętrznych
Medal „Za Zasługi dla Straży Granicznej”	Komendant Główny Straży Granicznej	Minister Spraw Wewnętrznych
Wojskowa odznaka „Za Rany i Kontuzje”	Dyrektor komórki organizacyjnej MON właściwej ds. weteranów; dowódca Polskiego Kontyngentu Wojskowego; Szef Służby Wywiadu Wojskowego oraz Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego; dowódca jednostki wojskowej lub właściwy wojskowy komendant uzupełnień z inicjatywy żołnierza, własnej lub władz naczelnych stowarzyszeń zrzeszających uczestników misji poza granicami kraju; Dowódca Operacyjny Sił Zbrojnych	Minister Obrony Narodowej

Nazwa	Organ wnioskujący	Organ nadający
Odznaka Honorowa „Za zasługi w działaniach poza granicami RP”	Komendant Główny Policji; Komendant Główny Straży Granicznej; Szef Biura Ochrony Rządu; Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej	Minister Spraw Wewnętrznych
Odznaka Honorowa „Za zasługi w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa poza granicami RP”	kierownik jednostki organizacyjnej odpowiednio ABW albo Agencji Wywiadu, w której funkcjonariusz ten pełni służbę; kierownik jednostki organizacyjnej odpowiednio ABW albo AW właściwej w sprawach osobowych.	Prezes Rady Ministrów
Odznaka „Zasłużony dla Ochrony Przeciwpożarowej”	MSW lub Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej z własnej inicjatywy lub wniosku: komendantów wojewódzkich PSP; komendantów szkół PSP; dyrektorów jednostek badawczo-rozwojowych i Centralnego Muzeum Pożarnictwa; ministrów i kierowników urzędów centralnych; wojewodów; organów JST; Szefa Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej MON	Minister Spraw Wewnętrznych
Odznaka „Za zasługi w pracy penitencjarnej”	Minister Sprawiedliwości lub Dyrektor Generalny Służby Więziennej	Minister Sprawiedliwości
Odznaka Honorowa Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych, Żandarmerii Wojskowej	Minister Obrony Narodowej Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych, Szef Inspektoratu Sił Zbrojnych WP oraz Dowódca Garnizonu Warszawa	
Odznaka „Zasłużony dla Służby Celnej”	Organ administracji rządowej; Szef Służby Celnej; dyrektor izby celnej; kierownik przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego RP	Minister właściwy ds. finansów publicznych
Odznaka Honorowa imienia gen. Stefana Roweckiego „Grota”	z inicjatywy Szefa ABW lub na wniosek kierownika jednostki organizacyjnej ABW – funkcjonariuszom i pracownikom ABW; ministra lub kierownika urzędu centralnego – innym osobom	Szef ABW
Odznaka Honorowa BOR	szef komórki organizacyjnej	Szef BOR

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaw i rozporządzeń.

ZAKOŃCZENIE

Żołnierze oraz funkcjonariusze służący w jednostkach noszących miano „służb mundurowych” otrzymują znaki zaszczytne zarówno na podstawie ustawy o orderach i odznaczeniach, jak i przepisów szczególnych, odnoszących się do konkretnej formacji. Ze względu na obecną sytuację międzynarodową Polski, tj. niemal 70 lat niezaangażowania w konflikty wojenne, ordery i odznaczenia wojenne nie są przyznawane, niemniej włączenie się do walki z terroryzmem oraz zobowiązania sojusznicze, w tym wkład militarny w misje stabilizacyjne, wpłynęły na ustanowienie kolejnych znaków honorowych, które stanowią nagrodę za poświęcenie i służbę. Ordery i odznaczenia stanowią ważny element polityki historycznej, zwłaszcza kształtowania postaw patriotycznych. Taką rolę odgrywają także odznaczenia resortowe, które stanowią wyróżnienie zasług w ramach danej formacji wojskowej lub innej służby mundurowej. Poza przyniesieniem prestiżu odznaczenia resortowe mogą stanowić pozytywny element współpracy na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w polityce bezpieczeństwa, w której polskie służby mundurowe współdziałają z ich odpowiednikami z innych państw w ramach NATO czy Unii Europejskiej.

WYKAZ ŹRÓDEŁ I OPRACOWAŃ

USTAWY

- Ustawa z dnia 8 lipca 1935 r. – Ordynacja wyborcza do Senatu* (Dz. U. z 1935 r., nr 47, poz. 320).
- Ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach* (Dz. U. z 1978 r., nr 31, poz. 130 ost. zm. Dz. U. z 2009 r., nr 92, poz. 753).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (Dz. U. z 2015 r., poz. 355).
- Ustawa z dnia 30 lipca 1992 r. o ustanowieniu Święta Wojska Polskiego* (Dz. U. z 1992 r., nr 60, poz. 303).
- Ustawa z dnia 16 października 1992 r. o orderach i odznaczeniach* (Dz. U. z 2015 r., poz. 475).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o ustanowieniu medalu „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”* (Dz. U. z 1996 r., nr 32, poz. 140).
- Ustawa z dnia 24 lipca 1999 r. o Służbie Celnej* (Dz. U. z 2004 r., nr 156, poz. 1641).
- Ustawa z dnia 3 września 1999 r. o ustanowieniu Medalu Wojska Polskiego* (Dz. U. z 1999 r., nr 84, poz. 936).
- Ustawa z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu* (Dz. U. z 2014 r., poz. 170).
- Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o ustanowieniu medalu za Zastugi dla Policji* (Dz. U. z 2001 r., nr 70, poz. 726).

Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o ustanowieniu Medalu za Zasługi dla Straży Granicznej (Dz. U. z 2004 r., nr 268, poz. 2662).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2014 r., poz. 1415).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa (Dz. U. z 2011 r., nr 205 poz. 1203).

ROZPORZĄDZENIA

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 19 kwietnia 1991 r. w sprawie zasad i trybu nadawania medalu „Za zasługi dla obronności kraju” oraz wzoru odznaki tego medalu i sposobu jego noszenia (Dz. U. z 2013 r., poz. 1224 ost. zm. Dz. U. z 2013 r., poz. 1659).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie wzorów odznak policyjnych oraz szczegółowych zasad i trybu ich nadawania policjantom (Dz. U. z 2000 r., nr 67, poz. 804).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 czerwca 2002 r. w sprawie warunków i trybu udzielania wyróżnień funkcjonariuszom Biura Ochrony Rządu (Dz. U. z 2002 r., nr 119, poz. 1018).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 listopada 2008 r. w sprawie nadawania odznaki „Zasłużony dla ochrony przeciwpożarowej” (Dz. U. z 2008 r., nr 207, poz. 1305).

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie wyróżniania żołnierzy, byłych żołnierzy oraz pododdziałów i instytucji wojskowych (Dz. U. z 2010 r., nr 124, poz. 841).

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 sierpnia 2010 r. w sprawie odznaki „Zasłużony dla Służby Celnej” (Dz. U. z 2010 r., nr 154, poz. 1034).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 października 2010 r. w sprawie odznaki „Za zasługi w pracy penitencjarnej” (Dz. U. z 2010 r., nr 201, poz. 1331).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie ustanowienia Odznaki Honorowej imienia gen. Stefana Roweckiego „Grota”, określenia jej wzoru oraz zasad nadawania i noszenia (Dz. U. z 2011 r., nr 72, poz. 386).

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie określenia wzoru, trybu przyznawania, wręczania i noszenia wojskowej odznaki „Za Rany i Kontuzje” (Dz. U. z 2012 r., poz. 322).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 lutego 2013 r. w sprawie postępowania o nadanie Odznaki Honorowej „Za zasługi w działaniach poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej” (Dz. U. z 2013 r., poz. 227).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 marca 2013 r. w sprawie nadania Odznaki Honorowej „Za zasługi w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej” (Dz. U. z 2013, poz. 398).

Ustawa z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (Dz. U. z 2009 r., nr 190, poz. 1474).

MONOGRAFIE I OPRACOWANIA ZBIOROWE

Ordery i odznaczenia w III RP. Wybrane zagadnienia prawno-ustrojowe, red. P. Jakubowski, R. K. Tabaszewski, Lublin 2014.

Tabaszewski R. K., Jakubowski P., *Ustawa o orderach i odznaczeniach. Komentarz*, Lublin 2013.